

Rondom Witteveen

Deze wandelgids maakt onderdeel uit van het project 'Ommetje Witteveen'. De wandeling is 4,5 kilometer lang en gaat door dorps-kom en buitengebied. In dit boekje wordt het landschap beschreven en komen de belangrijkste punten uit de geschiedenis van het dorp aan bod. De route is te verkorten tot 2 km en sluit aan op de wandeling 'Door de Börker Broekstreek' (richting Balinge) en op de wandelroute van de VTRB. Waterdicht schoeisel wordt, zeker bij winterdag, aangeraden. Honden mogen mee, mits aangelijnd. De route gaat deels over bos- en schouwpaden en is niet geschikt voor wandelwagens en rolstoelen.

Houdt u er rekening mee te gast te zijn van de boeren, burgers en natuurbeheerders die in deze streek wonen en werken.

Tekst: Jan van Ginkel
m.m.v. Mieke Wiersinga en
Mini Koopman-Hoogenberg

Foto's: Jan van Ginkel (tenzij anders vermeld bij de foto)

Kaarten: Kadaster Geo Informatie, Zwolle

Vormgeving: Karin Bos, Aaltje Bos
m.m.v. Stichting Veldwerk Nederland, Orvelte

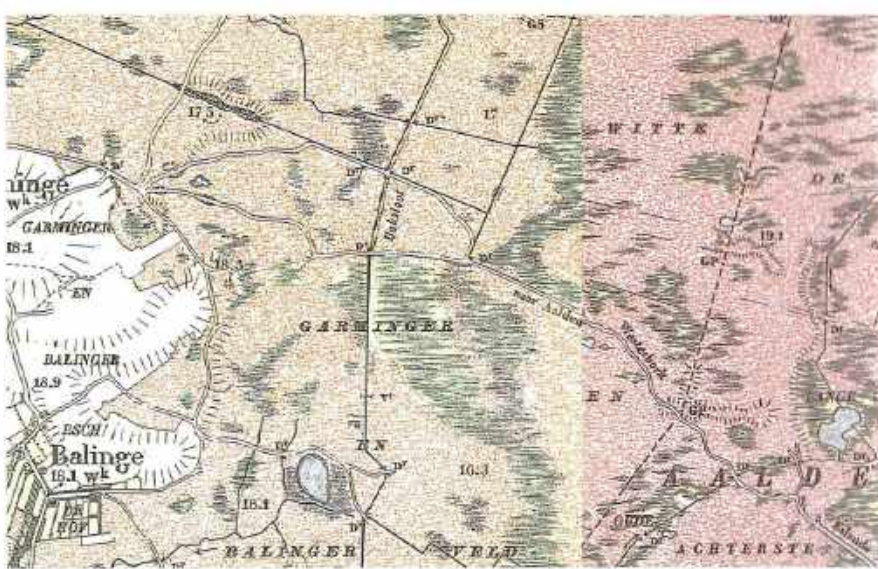
Druk: Van Liere Media, Emmen

© auteur en Plaatselijk Belang Witteveen
Contactadres: Plaatselijk Belang Witteveen
www.dorp-witteveen.nl

Jan van Ginkel
Werkgroep Ommetje Witteveen
van Plaatselijk Belang Witteveen

Deze kaart is samengesteld uit twee kaartbladen die enkele jaren na elkaar zijn vervaardigd. Daardoor zijn de kleuren van het linker en rechter fragment verschillend. De kaarten geven de situatie weer rond 1900. Waar nu Witteveen ligt was alleen maar veen en heide, Veenveld en Witte Veen genoemd. Midden over zijn langgerekte moerassige slenken getekend (blauwgroen gestreept). Verspreid over alle heidevelden liggen veentjes en moerassen. De slenken worden ontwaterd door sloten zoals de Bokslot. Die voert het water af. Deze ontwatering maakte het mogelijk om op de veenachtige stukken turf te steken of boekweit te verbouwen.

De cijfers op deze kaart geven de hoogte boven NAP aan, gemiddeld genomen zo'n 17 meter. De streepjeslijn op het rechterfragment is de grens tussen de voormalige gemeenten Westerbork (links) en Zweeloo. Opvallend is de eigenaardige Tiphok (rechts boven). Dwars over het veld loopt de zandweg van Garminge naar Aalden. Hier lopen nu (ongeveer) de H. Smeengeweg en mej. A. Talmaweg.

Op het linker fragment zijn de essen van Garminge en Balinge wit ingetekend. Het dorp Balinge ligt aan de onderzijde en wordt aan de zuidkant omgeven door kleine percelen groenland, van elkaar gescheiden door houtwallen. Het grote meer dat rechts van Balinge ligt is bij de ontginning volledig verdwenen. Dat geldt niet voor het meer aan de rechter kant van de kaart. Dit heet hier het Lange Veen en staat nu bekend als de Stobbenplas.

A. Witteveen vroeger en nu

Wandelen door Witteveen betekent genieten van een ruim opgezet dorp met fraaie tuinen en kleine huisweiden. Het langgerekte sigaarvormige park geeft de kern een groen aanzien. In het buitengebied wisselen bouwland en bos zich af. Verre horizonnen worden begrensd door bomenrijen langs wegen en door bossen waarin diverse soorten bomen een plaats hebben gevonden. Aan de randen van het dorp en langs de buitenwegen domineren grote boerderijen waarvan een deel nog altijd een agrarische functie heeft. De bedrijfsvoering is op moderne leest geschoeid.

De ruimte van het boerenland contrasteert op een prettige wijze met de intimiteit van het dorp. Maar ook de bebouwde kom getuigt van een planmatige opzet. Rechte wegen, met tientallen burgerwoningen van hetzelfde type, op regelmatige afstand van elkaar gebouwd.

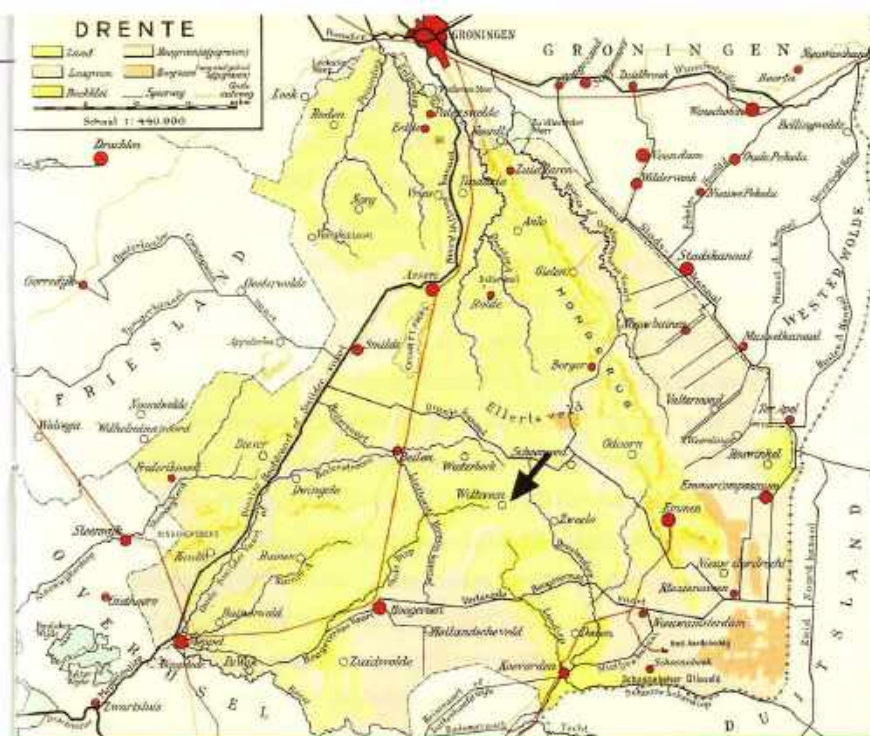
Witteveen is op de tekentafel ontworpen. In het begin van de twintigste eeuw richtte de provincie gesteund door een aantal Drentse gemeenten de 'N.V. Ontginningsmaatschappij Het Lantschap Drenthe' op.

Op de voorgrond buigen Brokweg en Middenraai zich met een scherpe bocht naar rechts. Achter de beide erven aan de Brokweg strekken de grote akkerbouwpercelen zich uit. Links bovenin ligt de Borker Broekstreek, gekenmerkt door de onregelmatige landerijen met veel houtsingels en wallen. Tussen het

De gemeentes kampten in die jaren enerzijds met toenemende werkloosheid en beschikten anderzijds over grote oppervlakten heide. Deze heidevelden verloren in deze periode hun nut doordat de boeren in de zanddorpen steeds minder schapen hielden en de heide als weidegrond niet langer noodzakelijk was voor de bedrijfsvoering. Door de grote werkloosheid nam de armoede toe. Zo maar een uitkering ontvangen was er niet bij. De werklozen werden aan het werk gezet. Met schop en kruiwagen, want ondanks de groei van het machinepark werkte men vooral 'met de hand' om maar zo veel mogelijk mensen werk te verschaffen.

In de werkverschaffing kwamen enkele honderden werklozen uit de wijde omgeving naar het Witte veen. Het veld dat hier op de schop ging had een omvang van circa 2000 hectaren. Aanvankelijk woonde de veldarbeiders in barakken en bepaalde Het Lantschap de spelregels. De overheid was er echter op gericht om van Witteveen zo snel mogelijk een gewoon dorp te maken. In 1926 namen de eerste inwoners hun intrek in de arbeiderswoningen waarvan alleen al aan de Mr. J.B. Kanweg 50 stuks waren gebouwd. Centraal kwam het plantsoen te liggen.

Kaartje van Drenthe uit een atlas voor de lagere school (plm. 1930). De belangrijkste dorpen en steden zijn als rode stip weergegeven. Veel kleinere dorpen staan er niet op. Maar Nederland was in die tijd trots op zijn kolonies en ontginningen. Vandaar dat wij naast Frederiksoord en Veenhuizen ook Witteveen (bij de pijl) aantreffen.

In 1928 en 1929 werden hier respectievelijk de lagere school en de kerk gebouwd.

Spoedig verzezen ook de eerste boerderijen. Zie voor meer details over de geschiedenis van het landschap de beide historische kaarten op de binnenzijden van de omslag.

1. Start bij het informatiebord (P), met dit bord aan de rechterhand, de parkeerplaats aflopen.
2. Einde parkeerplaats linksaf asfaltweg op. Deze gaat over in een onverhard pad.

NB 1 Voor een kortere route (2 km) op asfaltweg rechtsaf, de kruising oversteken en verder gaan met 18.

NB 2 De route van de VTRB door de voormalige gemeente Westerbork volgt vanaf het startpunt een deel van het Ommetje Witteveen.

Deze foto van Witteveen dateert uit het begin van de jaren dertig in de twintigste eeuw, dus van kort naar de stichting. Wij zien de voorganger van 'De Tille', de Linthorst Homanschool. Rechts een gedeelte van het Ontspanningsgebouw (nu Onder De Hoge Dennen). Rechts van in het midden staat het stenen turfhok waarin de brandstof voor de school werd opgeslagen. Het gebouwtje functioneerde nog jarenlang voor de opslag van oud papier.

B. Bij de sportvelden

In het begin groeide het inwoneraantal van Witteveen zeer snel. De gezinnen die zich vestigden waren groot en ook de arbeiders van elders die werden ingekwartierd bij de eerste bewoners droegen bij aan de omvangrijke bevolking. Vandaag de dag heeft Witteveen circa 600 inwoners. Er ontwikkelde zich een rijk verenigingsleven. De bevolking was uit diverse streken afkomstig. De eenenveertig gezinnen uit de gemeente Emmen vormden in 1926 de kern. Gestimuleerd door opbouwwerkers en de onderwijzers ontstonden al snel de eerste verenigingen. In het Handboek van Drenthe (J. Poortman, redak., 1951) prijkt de naam van de Witteveense toneelvereniging T.O.G.O. (Tot Ons Genoegen Oppericht). De uitvoering door de dorpsbewoners vormt tot op heden elke winter weer een hoogtepunt in het jaar. Ook de sport heeft een belangrijke rol gespeeld in de vorming van de dorpsgemeenschap. Van meet af aan heeft Witteveen sportieve schoolhoofden gekend.

*Het herenelftal van Witteveense Boys is in 2010 kampioen geworden van de zesde klasse E van de KNVB. De laatste wedstrijd van de competitie werd gespeeld in Hijken en gewonnen met 4-0. Met de ploeg reisden veel fans uit Witteveen mee naar het 20 kilometer verder gelegen Hijken.
(Foto Roel Seele)*

Zo begon in 1928 de rijke voetbaltraditie onder leiding van meester Van der Heide op een stukje zandgrond naast de school.

Dat het dorp zijn plaats kende, blijkt uit de naamgeving van de eerste voetbalclub in 1931: Klein Maar Dapper (K.M.D.). Voor de club werd een speelveld in het bos aangelegd.

Wie nu de voetbalvelden bekijkt, raakt onder de indruk van de gehele accommodatie. Om maar met de vorige naam te stoeien: Waarin een klein dorp groot kan zijn! Het huidige sportcomplex werd in 1986 aangelegd, samen met de ijsbaan. Het geheel kreeg de naam Roskamp. Daarmee wordt verwezen naar Geert Rossing die hiervoor land beschikbaar stelde en naar het werkwoord rossen, dat betekent: er flink tegen aan gaan! Wij schrijven 1998 als de nieuwe kantine bij het sportveld wordt geopend. Opnieuw een initiatief waar de hele bevolking zich metterdaad achter heeft geschaard. Door de grote inzet van veel vrijwilligers kwam het project in aanmerking voor de nominatie bij de beste tien inzendingen van de landelijke Marga Klompé-prijs. De voetbal- en sportverenigingen hebben inmiddels zoals zo veel clubs opkomst en neergang gekend.

1e

11

Richard Huizing

Sedert een aantal jaren trappen ook de dames enthousiast een balletje mee. Inzet: voetbalplaatje van Richard Huizing uit de actie van SuperDeBoer Westerborg. (Foto's Roel Seele)

Maar anno 2010 voetballen de Witteveense Boys als in hun beste dagen. Vanaf 2005 kennen de boys een enthousiast meidenelftal. Uiteraard werden in april 2010 ook de vrouwen vereeuwigd op voetbalplaatjes.

De bijzonder succesvolle actie van diverse supermarkten om deze plaatjes door de jeugd te laten verzamelen, sloeg ook in Witteveen aan. Daar heeft de uitstekende prestatie van het 1e elftal van de mannen stevig aan bijgedragen.

3. Einde pad rechtsaf, pad door de bossingel volgen.
4. In het bos, na 50 m. op de driesprong rechtsaf, op volgende driesprong linksaf.
5. Op kruispunt rechtdoor (NB. Op dit kruispunt komt de gele paaltjesroute vanaf de Stobbenplas van links).
6. Op driesprong links aanhouden richting Bosplas.

C. Boswachterij en Bosplas

Sedert de gemeentelijke herindeling van Drenthe (1998) valt de hele boswachterij rond Witteveen onder de gemeente Midden-Drenthe. Voorheen hoorde het oostelijk deel bij de voormalige gemeente Zweeloo. De heidevelden die hier lagen maakten vroeger deel uit van het markegebied van de boeren van Aalden. Het veld stond bekend als het Achterste veld, een naam die tekenend is voor de afstand tussen de eigenaren en hun gronden.

De Bosplas ligt echter in het terrein dat Het Lantschap indertijd aankocht van de boermarke van Balinge.

Het Witte veen deed ook hier zijn naam alle eer aan.

De heidevelden omvatten ter plaatse veel laaggelegen moerassige delen. De bodem was hier moerig, dat wil zeggen dat veen er een belangrijk bestanddeel van uitmaakte.

Tijdens de ontginning van het Witte veen zocht Het Lantschap uiteraard naar die gronden die het meest voor de landbouw geschikt leken. Minder geschikte gronden werden toch ontgonnen, maar dan voor de bosbouw. De eerste percelen bos dateren uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Van de talloze bij de heideontginning aangelegde greppeltjes is nog maar weinig terug te vinden. De greppels dienden voor ontwatering maar leverden ook het zand om de venige heidegrond te bezanden. Een groot deel van de oorspronkelijke aanplant werd door de zware storm van 1972 vernield. De oudste delen van het bos bestaan voornamelijk uit hoog uitgegroeide naaldbomen, met name lariks.

Als 'vulhout' (en om de naaldbomen zo snel en recht mogelijk naar het licht toe te dwingen) plantten of zaaiden de bosbouwers lijsterbes, berk en Amerikaanse eik. Met name deze laatste soort geeft het bos in de herfst zijn felle kleuren. De naaldbomen maakten de bosbouw rendabel. Het hout werd en wordt gebruikt voor diverse doeleinden. Nog altijd wordt er hout geogst. Het bos heeft vandaag de dag echter niet zo zeer een economische waarde maar is voor de natuur en de recreatie een toevluchtsoord.

De Bosplas op een heldere ochtend. Het water van de plas is zeer helder en geliefd om in te vissen en te zwemmen. Enkele soorten eenden verblijven hier en broeden onder de overhangende takken en struiken op de dichtbegroeide

Impressie van een veenplas in de omgeving. Dit moeras wordt wit gekleurd door de zaadpluizen van het veelvoorkomende Veenpluis. Op elke rood aangelopen stengel staan drie katoenachtige pluizenbollen. Het dorp Wittaveen draagt zijn naam aan het veld, dat bleef het Witte veen werd genoemd omdat

De Bosplas is gegraven bij de aanleg van de N 381, de provinciale weg die Emmen met Drachten verbindt. Deze zandwinplas is zeer diep en heeft zijn omvang (± 6 hectare) te danken aan het vele zand dat nodig was om het viaduct over de Kanweg op voldoende hoogte aan te leggen. Aan de randen heeft zich een interessante flora ontwikkeld op plaatsen waar kalkrijke keileem dagzoomt. Vanaf het kleine strand gaan heel wat jonge Witteveners zomers te water. Visclub 'De Brasem' vangt hier brasem en baars.

7. Op kruispunt (vlak vóór de Bosplas) rechtsaf langs een diepe sloot.
8. 1e bospad linksaf.
9. Op de 1e kruising rechtdoor, op 2e kruising rechtsaf. (voor een extra ommetje rond de Stobbenplas volgt u hier rechtdoor de gele paaltjesroute. Blijft u deze volgen dan komt u weer uit bij 5. De plas is een bezoek zeker waard, het is de enige getuige van het landschap voor de ontginning.)

D Het Aardmagnetisch station

De aarde wordt omgeven door het aardmagnetisch veld. Dit nemen wij waar met de hulp van een kompas. Dankzij het magnetisme wijst de naald daarvan naar de (magnetische) Noordpool. Het aardmagnetisch veld is aan veranderingen onderhevig en wordt nauwkeurig bestudeerd. In 1938 besloot het K.N.M.I. haar Magnetisch station te verplaatsen van De Bilt naar Witteveen. Het midden van het land leverde toen al in toenemende mate problemen op voor zuivere registratie van het aardmagnetisch veld. Daarvoor is zeer gevoelige apparatuur nodig die door zwaar verkeer, treinen en hoogspanningsleidingen wordt verstoord.

Met de verfijnde apparatuur worden kompassen geijkt. Naast metingen aan het aardmagnetisch veld verrichtte het station weerwaarnemingen en registreert het aardbevingen die tegenwoordig direct op een computer in De Bilt worden afgelezen (seismologisch onderzoek). Inmiddels (vanaf 2001) worden alleen nog seismologische waarnemingen verricht en meet het RIVM allerlei milieueffecten door analyses van de lucht. Ook een oplettende amateur kan over de kwaliteit van de lucht in en om Witteveen het nodige waarnemen.

- Vooraf op de stammen van eikenbomen groeien korstmossen. Met name de soort die kleine ministruikjes vormt is gevoelig voor luchtverontreiniging. Wij treffen hem op een aantal bomen langs onze route aan, een teken van gezonde lucht!
- Delen van het bos zien er hier uit als productiebos. De stammen van de sparren staan zo dicht op een dat de onderste takken afsterven. Er dringt zo weinig licht door op de bodem dat hier nauwelijks mossen, varens of struiken groeien. Waar het bos is gedund ontwikkelen deze planten zich volop en krijgt het bos een steeds natuurlijker aanzien. Het behoeft geen uitleg dat in een dergelijk bos veel meer vogels en insecten leven dan in de dichte monocultuur. Zeker in de stukken waar Staatsbosbeheer veel dood hout laat liggen.
10. Op driesprong rechtsaf.
 11. Verharde weg oversteken (links ligt punt E een bezoekje is aan te bevelen) en bospad volgen aan de overkant.

Door de bossen lopen enkele lanen van beuk of Amerikaanse eik. Beide soorten bomen kleuren het bos in de herfst goudgeel (beuk) of geel-rood-lichtbruin zoals de Amerikaanse eik. Ook de lanen in het bos verkleuren geel en laten hun naalden vallen. Dennen en sparren blijven echter het hele jaar groen. In de herfst doemen in dit soortenrijke bos veel paddenstoelen op.

E. Begraafplaats en natuurbegraafplaats

Onderdeel van de bossen rond Witteveen zijn de begraafplaats en

aansluitend de natuurbegraafplaats. De 'traditionele' dodenakker is vanaf 1937 in gebruik. Op de grijze grafstenen uit de eerste periode staat een treurwilg, destijds een veel gekozen symbool voor de dood en verdriet. Ook kenmerkend voor die tijd is het baarhuisje. De bouw vertoont de typische kenmerken van de Amsterdamse school, een stroming in de architectuur die tevens terug is te vinden in de vormen en materialen van de grote boerderijen in en om het dorp. Hoewel klein heeft het baarhuisje toch het stoere voorkomen dat zo karakteristiek is voor bouwwerken uit deze stroming. De kleine ramen zitten in zware groenwitte kozijnen, zwaar zijn ook de omlijsting van de dakgoten en de overstekende met hout afgewerkte dakranden. Een baarhuisje was (sedert 1872) verplicht onderdeel van elke begraafplaats. De overledene mocht in het geval van een besmettelijke ziekte niet thuis worden opgebaard, maar moest naar het baar- of lijkenhuisje worden gebracht. Ook bij wet was en is verplicht dat het lichaam tenminste 36 uur boven de grond blijft om zodoende zeker te weten dat de dood is ingetreden. Aan de vele inwoners die klein waren behuist verschaftte het baarhuisje de benodigde ruimte.

Ook bij wet was en is verplicht dat het lichaam tenminste 36 uur

boven de grond blijft om zodoende zeker te weten dat de dood is ingetreden. Aan de vele inwoners die klein waren behuist verschaftte het baarhuisje de benodigde ruimte.

Het baarhuisje op de gemeentelijke begraafplaats van Witteveen. De stoere bouw sluit aan bij het uiterlijk van de in de jaren '30 door Domelnen gebouwde boerderijen. Inzet: een van de oudste grafstenen die nog aanwezig zijn. De steen toont een treurwilg, in die tijd een veel gebruikt symbool voor

Door de grote deuren in de voorgevel kon de lijkkoets worden uitgereden. Het huisje diende als 'koetshuis' als er geen dode viel te betreuren. Tegenwoordig is het baarhuisje in gebruik voor de opslag van gereedschap en materialen voor begravenissen en onderhoud. De begravenissen vonden plaats vanuit het kerkje, de stoet kwam dan ook altijd langs de school. Bij een begrafenis tijdens de schoolpauzes moesten de kinderen stoppen met spelen en werden voor de school opgesteld, zo vertelde Mini Koopman die in Witteveen is opgegroeid.

Vanaf jaartal 2005 is de natuurbegraafplaats in gebruik. Hij is ontstaan op initiatief van de toenmalige beheerder van gemeentelijke begraafplaats de heer A.Pleiter.

Op algemene bijeenkomsten van begraafplaatsbeheerders werd het onderwerp regelmatig besproken en Pleiter is hier mee aan het werk gegaan. Hij kreeg volop medewerking en de natuurbegraafplaats

Indruk van de natuurbegraafplaats. Onder het hoge scherm van lariksen en loofbomen zijn rododendrons aangeplant. De grafmonumenten zijn alle van natuurlijk materiaal gemaakt en vallen niet op. Zo zijn de overledenen opgenomen in de natuur en wandelt de bezoeker in een bijzonder bos.

voorziet in de behoefte van een groeiend aantal mensen om zo natuurlijk mogelijk met de dood en de herinnering aan de nabestaanden om te gaan. De graven liggen dan ook midden in het bos en niet op rij langs de paden. Hekken ontbreken en de grafmonumenten

zijn onopvallend. De gedachte achter deze wijze van begraven is om snel en met zo min mogelijke verstoring op te gaan in de natuur. Het hoog opgaande larixenbos (met beuk en Amerikaanse eik) is voorzien van een aantal jonge rododendrons om de intimiteit te vergroten. Het idee van natuurbegraafplaatsen is over komen waaien uit Groot-Brittannië waar meer dan 400 plaatsen zijn aangelegd. In Nederland zijn er inmiddels tien, alle gelegen aan de randen van of in nieuwe natuurgebieden. Onderzocht wordt of het verstrooien van de as zonder milieuschade kan plaats vinden. Ook het planten van een boom in een herinneringsbos past in de trend om het overlijden van een mens met de natuur te verbinden. De voormalige Commissaris der Koningin Relus ter Beek was in hoge mate gecharmeerd van deze natuurbegraafplaats. Hij is na zijn overlijden (29 september 2008) op zijn uitdrukkelijke wens in Witteveen begraven.

12. Op driesprong rechts aanhouden tot aan pad langs diepe sloot.
13. Linksaf de sloot volgen, aan het eind bij de wildkansel het graspad rechtsaf volgen tot de verharde weg.
14. Op de verharde weg (Kerkweg) rechtsaf.

F. Boerderij en nieuwbouw

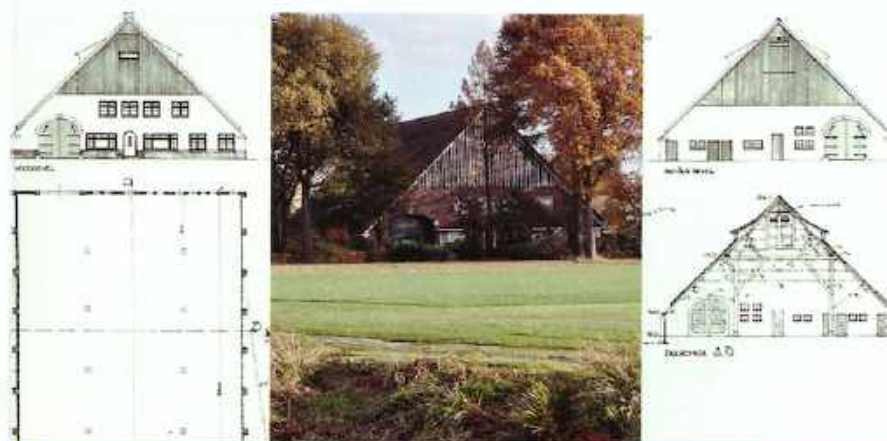
De Hendrikahoeve dateert uit 1927. De boerderij is, net als alle andere in het buitengebied, kenmerkend voor de bouwwijze van boerderijen zoals die tot tegen het einde van de 20e eeuw werden verpacht door de Dienst der Domeinen. Het zijn over het algemeen grote gebouwen waarbij het woongedeelte (voorhuis) of is opgenomen in de 'schuur' (alle ruimten liggen onder een zeer hoge van voor naar achteren rechtdoor lopende nok) of het is als aparte 'kop voor de romp' geplaatst.

De Dienst der Domeinen is een afdeling van het Ministerie van Financiën. Toen Het Lantschap in 1937 besloot dat zij haar doelstellingen wat betreft werkverschaffing had bereikt, verkocht zij de ontgonnen gronden met lusten en lasten aan deze dienst. De Dienst zette de bouw van boerderijen door en bleef tot in eind jaren zestig eigenaar van gebouwen en gronden. Domeinen had enkele dorpsbewoners in dienst voor het onderhoud van haar gebouwen. Voor de landbouw

ving toen een periode van voortdurende schaalvergroting aan die menige boer voor de keuze stelde te stoppen of het bedrijf door samenvoeging van percelen of intensivering te vergroten. Domeinen verkocht steeds meer panden aan particulieren.

In 1950 was de gemiddelde grootte van een bedrijf hier twintig hectare. Het gemiddelde in Drenthe lag op 10 hectare, Witteveen was daardoor in trek bij moderne boeren, ook al omdat de kavels mooi aaneengesloten en dicht bij de boerderijen waren gelegen. Anno 2010 is een veelvoud nodig voor een rendabele bedrijfsvoering.

De ruilverkaveling 'Westerbork' (Witteveen behoorde toen tot de gelijknamige gemeente) vond plaats in de zeventiger jaren. Het kaartbeeld uit 1940 (zie achterin dit boekje) maakte toen plaats voor het modern ingerichte buitengebied.

Aan de J.B. Kanweg, een kilometer ten noorden van de dorpskom, ligt deze fraaie boerderij. Woonhuis en schuur liggen samen onder het reusachtige dak. In de voor- en achtergevel zitten grote schuurdeuren. Met de oogst beladen wagens reden aan de achterzijde naar binnen, werden gelost en kwamen er aan de voorzijde leeg weer uit zonder te hoeven draaien.

In dezelfde decennia heeft de dorpskom de Hendrikahoeve bijna in haar greep gekregen.

De nieuwbouw strekt zich nu uit tot aan het erf. In 2010 is gestart met het derde uitbreidingsplan dat voorziet in twee nieuwe straten en vijftig woningen. Wat bleef is de zuidelijke punt van het plantsoen.

Dat heeft hier een bosachtig karakter door dat onder de oude eiken

De oogst wordt al tientallen jaren niet meer op de deel opgeslagen, maar blijft tot aan het transport op het veld. Deze rollen stro zijn overgebleven na de graanoogst. Zij worden verhandeld of gebruikt om de aardappelbulten af te dekken om zo de piepers te beschermen tegen bevriezing. Op de achtergrond bevindt zich de Bosweg.

heel wat struiken als hazelaar en hulst een tamelijk dicht struweel vormen.

15. eerste weg rechtsaf (Ir. E. Biewingaweg).
16. einde weg linksaf (W. Slotweg).
17. einde Slotweg linksaf (Mej. A. Talmaweg).

G. Van Ontspanningsgebouw tot 'Onder De Hoge Dennen'

De route loopt letterlijk en figuurlijk door het centrum van Witteveen. Op korte afstand van elkaar liggen hier, behalve de school annex dorps huis, de voormalige Ned. Hervormde kapel (bouwjaar 1929) met pastorie en café-restaurant en zalencentrum 'Onder De Hoge Dennen'. Hier tegenover lag het in 1928 gebouwde buurthuis, in 1932 bouwde men een groter Ontspanningsgebouw. Menige inwoner deed in het buurthuis zijn eerste ervaringen op met figuurzagen, dammen of sjoelen.

De huisvrouwen kregen naai- en kookles, de meisjes leerden er haken en breien. Ook was er een bibliotheek onder gebracht en werden de tijdelijke bewoners (aangeduid als kwartiergangers) geholpen met het schrijven van brieven naar het thuisfront.

In de beginjaren van de kolonie Witteveen kwamen de in barakken wonende arbeiders hier maandelijks naar de film.

Van alle mensen die meer dan beroepshalve meewerkten aan de

opbouw van het sociale leven in Witteveen is mej. A. Talma een der bekendste. Het Ontspanningsgebouw was voornamelijk van hout opgetrokken en omvatte naast een grote zaal voor feesten, zang- en toneeluitvoeringen aan beide uiteinden een woonhuis. In de oorlog was het gevorderd door de Duitsers. Het inmiddels tot horecagelegenheid ingerichte gebouw, waarin al gedurende enkele decennia een café was gevestigd, brandde in 1969 tot aan de grond toe af. Er voor in de plaats kwam een nieuw hotel 'Onder De Hoge Dennen', met 12 kamers, slijterij en woonhuis. Het hotel bestaat nu niet meer, het maakte plaats voor een zalencentrum waarin sindsdien heel wat bruiloften en partijen zijn gehouden.

Officiële foto ter gelegenheid van de opening van de Jhr. Mr. H.J. Linthorst Homan-school op 8 juni 1928.

H. Het Drentse til of tille heeft meerdere betekenissen.

Het kan slaan op een bruggetje dat makkelijk uit de sloot kon worden getild, of op een duiventil. De naam De Tille van de school annex dorps huis sluit aan bij die duiventil. Het is er een komen en gaan van mensen, een drukte van belang. In de eerste plaats natuurlijk vanwege de functie als basisschool. In de goede jaren (die waren er bij de opbouw van het dorp en in de jaren negentig toen Witteveen als forensendorp kon uitgroeien) kwamen meer dan honderd leerlingen uit dorp en omgeving. Maar even zo belangrijk is de reuring

Straatnamen met verklaring

De straatnamen herinneren aan personen die in de ontwikkeling van het dorp een belangrijke rol hebben gespeeld. Ook in het stratenplan van de in 2010 geplande nieuwbouw wordt deze gewoonte voortgezet. Met betrekking tot Witteveen valt het volgende over de namen te zeggen:

Ir. E. Biewinga	Directeur van N.V. Ontginningsmaatschappij Het Lantschap Drenthe, vestigde zich na zijn benoeming in het dorp.
K. Brok	Grondlegger van de S.D.A.P. in Drenthe, van 1919 tot 1944 gedeputeerde van Drenthe en pleitbezorger voor de ontginning van het Witteveen.
H. Hadders	'Meester Hadders', Schoolhoofd, benoemd op 1 april 1954. Groot stimulator van de voetbal en andere sporten. Werd op 1 mei 1975 opgevolgd door E. J. de Vries.
Mr. J.B. Kan	Van 1929 tot 1932 minister van Binnenlandse zaken en Landbouw, steunde de ontginning met belangrijke subsidies
W. Slot	Bedrijfsleider bij 'Het Lantschap' en later boer op een groot bedrijf in het Westerborkerveld.
Mr. H. Smeenge	In de volksmond oeze Haarm genoemd. Progressief liberaal, rechter en kamerlid, bekend als weldoener. Schonk de nieuwe bewoners onder meer een geit.
Mej. A. Talma	Opbouwwerkster bij stichting Opbouw Drenthe, standplaats Witteveen. Leverde een grote bijdrage aan de sociale en maatschappelijke ontwikkeling.
B. Assen	Was werkzaam bij SBB en woonachtig in de boswachterswoning in Witteveen. Bertus heeft heel veel vrijwilligerswerk verricht o.a. bij de totstandkoming van de ijsbaan en het sportveld.
J.G. Schepers	was de eerste bakker/kruidenier in het dorp, gekomen in 1927 vanuit Oosterhesselen. Bakkerij Schepers is er nog steeds.

(drukte) van het dorpshuis. Ruim tien verenigingen maken gebruik van de sportzaal, bar en vergaderruimtes.

De Tille is de opvolger van de Linthorst Homanschool, gebouwd in 1928 en genoemd naar Jhr. Mr. H.J. Linthorst Homan, de Commissaris der Koningin die het initiatief nam voor de ontginning en stichting van Witteveen.

Het oorspronkelijke schoolgebouw voorzag tot in 1978 in diverse voorzieningen maar werd allengs te klein bevonden. Het dorp had dringend behoefte aan een sportzaal en nieuwe ruimtes voor de buurthuisfuncties. In 1980 was de nieuwbouw klaar. Sindsdien zijn er nog diverse verbouwingen en uitbreidingen geweest zodat De Tille het kloppend hart van een bloeiende dorpsgemeenschap is gebleven.

18. Op het kruispunt met de Kerkweg even linksaf en neem dan direkt het smalle bospaadje aan uw rechterhand, dit rechts aanhouden tot het verharde wegje. Hier rechtsaf.
- NB Op de kruising met de Kerkweg bent u halverwege de route. Als verkorting kunt u hier rechtsaf gaan en bent u na 300m bij het startpunt.
19. Direct weer linksaf en volg de asfaltweg (J.B. Kanweg).
20. Na 100 m (bij huisnr 65) het pad rechtsaf nemen.

De speelse 'Tille' en de strakke Middenraai. De school is enkele malen uitgebreid, maar de Middenraai ligt er bij zoals die in het begin van de ontginning is gegraven. Zo wisselen heden en verleden zich in en rond Witteveen af.

I. De sigaar en het voormalige haventje

De dorpskom van Witteveen strekt zich uit aan weerszijden van het langgerekte plantsoen. Dit sigaarvormige park is aangelegd om de bewoners de beschikking te geven over openbaar groen.

De eerste tientallen jaren kenmerkte het landschap in de wijde omgeving zich door zijn enorme openheid, om niet te zeggen kale toestand.

Van lieverlede vormden tuinen, laanbomen in de bermen, bossen en het park een groene oase. Nog niet zo lang geleden is het volledig verwilderde plantsoen opgeknapt en werden er verschillende nieuwe bomen en struiken geplant. De enorme veldkei op de hoek van Kanweg en Talmaweg komt nu weer goed tot zijn recht. Kunstenaars met historisch besef zien in deze steen een mammoet. De steen zou zijn bewerkt door onze verre verre voorouders. Hoe dan ook, hij werd gedolven in de omgeving en hier geplaatst bij het vijftigjarig bestaan van Witteveen. Eens bracht een grote gletsjer uit Scandinavië de steen mee op zijn duizenden jaren durende slome tocht naar het zuiden.

Naast grote keien sleepte de kilometers dikke laag landijs ook een mengeling van klei, zand en grind met zich mee. Nadat het ijs door

Onvoorstelbaar grote krachten hebben honderdduizend jaar geleden de grote steen van Witteveen uit het midden van Scandinavië naar onze omgeving getransporteerd. Het landijs dat deze en nog vele andere keien meesleepte was dan ook honderden meters dik. De ommude steen is in 1976 ontworpen.

De honingboom in het plantsoen (achter de kei).

De Honingboom (*Sophora japonica*) is een echte allochtoon. Afkomstig uit Oost-Azië (China, Korea, Japan) wordt hij sedert de 18e eeuw geïmporteerd en aangeplant omwille van zijn rijke bloei. De boom is na 10 tot 20 jaar volwassen en draagt dan in augustus en september lange pluimen van roomwitte bloemen die, de naam zegt het al, veel nectar ("honing") bevatten.

Wat betreft zijn uiterlijk lijkt de Honingboom veel op zijn broertje Robinia (*R. pseudoacacia*, afkomstig uit Noord-Amerika), in de volksmond abusievelijk Acacia genoemd. Op diverse plekken vinden wij Robinia's, met name in de bosranden. Zij zijn bij de aanleg van het bos geplant, eigenlijk op proef, want de houtvesters wisten toen niet of de boom in Nederland productief kon worden. Naast de lange witte bloemtrossen vallen bij beide soorten de diep gegroefde stam op en, na de bloei, de lange op groene bonen lijkende peulen.

Overdracht honingboom in Witteveen.

In 2012 viert de Bijenvereniging Oosterhesselen e.o. haar 100-jarig bestaan. Het werkgebied van de vereniging omvat de huidige gemeente Coevorden en een deel van Midden-Drenthe. In aanloop naar deze mijlpaal is in 2005 het "Honingbomenproject" gestart. Jaarlijks wordt door de bijenvereniging een honingboom, in de woonplaats van één van haar leden geplant.

opwarming van de aarde was gesmolten bleef een mix van deze materialen achter, een afzetting die keileem wordt genoemd. In de volgende koude periode werd er door wind en water een zandpakket over de keileem afgezet. Dit dekzand vormde lange lage ruggen en slenken. In de slenken vormde zich meren en daarin veen, want het regenwater zakte wel door het zand maar stagneerde op de keileem. Nog steeds vormt de keileemlaag een belemmering voor de voor de moderne landbouw benodigde afwatering.

Waar de route de J.B. Kanweg verlaat en een wijk volgt, lag eerder een haventje. Dit was rechthoekig van vorm. De schepen meerden hier af om lading te lossen (kunstmest, stadscompost) of te laden (akkerbouwproducten). Daartoe waren er steigers aangelegd.

De in 2010 aangelegde steiger is in de oude stijl nagebouwd. Ook konden de schepen hier keren om via de wijk westwaarts te varen en daar de Middenraai te bereiken. De haven is volgestort en op het steeds inzakkende vulsel groeit een bosje van wilg en hazelaar. Ook al is het hier nu verboden afval te storten, in het verleden is menige wijk en haven gebruikt om het meest uiteenlopende vuil in te dumpen. Een eventuele reconstructie van het haventje zou dan ook wel eens tot vervelende ontdekkingen kunnen leiden.

21. Na 80 meter begint het 'haven'kanaal. Volgt het pad hierlangs tot het einde.

J. Aan de Middenraai

De brug is gebouwd in 2010, speciaal voor dit ommetje. Vorm en materialen zijn identiek aan de bruggen die tot in de jaren zestig in Witteveen en omgeving werden aangetroffen. De brug ligt over de Middenraai, in de volksmond het kanaal geheten. Behalve voor ontwatering was het stelsel van kanalen en wijken noodzakelijk voor het transport van producten. Tot in de jaren vijftig speelde het vrachtverkeer over de weg een ondergeschikte rol, maar nam daarna snel toe. Toen werden de bruggen vervangen door dammen en duikers.

De Middenraai eindigt in het Westerborkerveld, een kilometer ten noorden van de dorpskom. Hier ligt ruim 2000 meter kanaal haaks op de Middenraai. Over deze 'zijtak' ligt nog een originele brug zoals er in Witteveen een paar meer hebben gelegen. De brug was een schakel in de verbinding van Orvelte naar

In de Middenraai is dan ook geen doorgaand scheepvaartverkeer meer mogelijk.

Voor dat de ontginning van het Witte veen plaats vond strekte de Middenraai –al gegraven voor 1850– zich uit van de Hoogeveensche vaart in het zuiden tot Nieuw –Balinge in het noorden. Wel liep er verder noordwaarts de Bokslot, een kanaaltje waar de schepen (bokken) toen der tijd maar net in pasten (zie de kaart van 1900 binnenzijde voorkant). Het Lantschap Drenthe heeft de Middenraai met 6 km verlengd tot vlak onder het dorp (Verlengde Middenraai). De eigenlijk Middenraai buigt 1 km eerder af naar het westen (langs de K. Brokweg), buigt na weer circa 1 km met een scherpe bocht naar het noorden en gaat door tot in het Westerborker veld.

K. Het Witte Veen en de landbouw

Aan de overzijde van de Middenraai, plm 200 meter naar het zuiden (naar links) ligt Hotel 'Het Witte Veen'. Het hotel is gevestigd in een boerderij van het kop-romptype. Tot begin jaren zeventig werd hier een landbouwbedrijf uitgeoefend. Het Witte Veen ligt te midden van het agrarisch cultuurlandschap. Aan de Brokweg staat een rijtje grote boerderijen, gebouwd en lange tijd verpacht door Domeinen. De meeste zijn nog steeds in gebruik als boerderij. Het betreft voornamelijk akkerbouwbedrijven, aangevuld met veehouderij. Er is zeer veel werk verzet om de landerijen productief te krijgen. Vanaf het begin speelde bemesting een grote rol. Stalmest, maar vooral ook 'straatendrek' was van levensbelang. Straatendrek, of stadscompost, werd per schip aangevoerd uit de grote steden. Het bestond uit huishoudelijk afval (toen nog voornamelijk organisch materiaal), straatvuil en uitwerpselen. Nog steeds worden op de akkers talloze scherfjes van glas en aardewerk, knopen, pijpenkoppen en allerhande andere onverteerbare zaken gevonden.

Vanaf de jaren zestig produceren de Witteveense boeren aardappelen, suikerbieten en granen. Vrijwel alle producten gaan naar de verwerkende industrie. Tarwe naar de meelfabriek, gerst naar de bierbrouwerijen, suikerbieten naar de Suikerunie en aardappelen naar de Avébé. In het najaar kan de oogst van alle boeren niet in een keer worden afgevoerd. Aan de randen van de akkers wachten dan grote hopen aardappelen en bieten op hun afvoer.

Vooral de aardappelen moeten beschermd worden tegen de vorst en worden bij een late levering eerst afgedekt met stro.

Vroeger werden de akkerbouwproducten opgeslagen in de schuur-ruimten van de boerderij.

Boerderij aan de K. Brokweg. Kop-rampstype met pannen op het voorhuis en rietgedekte schuur. In de tijd van de bouw (plm 1930) waren dakpannen duurder dan riet en werd het bedrijfsgebouwe dus grotendeels met riet gedekt. Raampjes en roosters zorgden voor frisse lucht op de graanzolder.

Vandaar dat de meeste boerderijen zo'n enorme hoge 'romp' hebben. Het voorhuis steekt er maar klein bij af.

22. Sla voor de Middenraai rechtsaf. Op de kruising met de verharde weg links en direct rechts om de Middenraai verder te volgen; beton gaat over in zandweg.

NB Voor een bezoek aan het hotel Witteveen en aansluiting op de wandeling "Door de Börker Broekstreek" gaat u over de brug linksaf en direct na het hotel rechtsaf de zandweg op. U volgt de weg, in het verlengde daarvan het schouwpad, einde pad links, u bevindt zich dan op punt 1h van de wandelroute Broekstreek.

23. Bij de autoweg rechts af over de raai, singel aan de linkerhand houden.

24. Op de hoek van het bos het pad het bos in volgen.

L. Elzenbos

Bij de aanleg van de Twee Provinciënweg heeft men dit bos geplant. Op oude kaarten is aan het aantal sloten te zien dat deze hoek erg nat was en moeilijk te benutten voor de landbouw. Toen deze landbouwgrond uit gebruik werd genomen bleef er een vrij nat en humusrijk gebied over. Op dat soort grond doet de Zwarte els het erg goed. De Zwarte els (*Alnus glutinosa*), in het Drents Proppenboom, doet zijn naam met name in de winter eer aan. Met zijn zwartbruine diepgegroefde schors en zijn kroon vol elzenproppen steekt hij vaak somber af tegen de winterlucht.

Zo kleurloos als zijn voorkomen lijkt, zo kleurrijk is het hout op doorsnede. De warme roodbruine tinten van de stobben en de gezaagde stammen hebben menig houtsnijder verleid tot het maken van kleine gebruiks- of siervoorwerpen.

De hele winter door hangen de zaden van de esdoorn aan de verder kale bomen.

Elzenhout leent zich daar goed voor, het is zacht en splintert niet makkelijk. Vandaar dat er vroeger ook klompen van werden gemaakt. Elzenbos is in Drenthe zeer zeldzaam geworden door de ontwatering en het in cultuur brengen van laagvenen en beekdalen.

Des te meer komen de elzen tegenwoordig nog voor op de wallen en in de slootkanten.

Tussen de elzen treffen wij geplante Esdoorns aan. Ook dit is een snel groeiende boomsoort. Hij is te herkennen aan zijn vruchten (zelfde vorm als in de vlag van Canada) en zijn gevleugelde zaden.

"Die vlindertjes die zetten wij vroeger op onze neus". Struiken als Zwarte vlier, frambozen en bramen voelen zich hier prima thuis en leveren vruchten voor de jammers en trekvogels.

De struiklaag wordt in toenemende mate overheerst door de Amerikaanse vogelkers. Een soort die in de jaren twintig is ingevoerd omdat hij snel groeit en veel blad levert dat de grond kan verbeteren. Helaas is deze vogelkers een echte 'bospest' geworden. Deze exoot voelt zich hier zo thuis dat hij de inheemse struiken verdringt.

In het elzenbos kun je altijd wel natte voeten halen. Rechts zien wij de eironde bladeren van de zwarte als met aan het einde van het takje de bloemen die uitgroeien tot de bekende elzenproppen. Rechts boven de katjes die in het voorjaar stuifmeel leveren.

25. Bospad blijven volgen, op t-splitsing rechtsaf.
26. Einde bospad linksaf, de verharde weg oversteken en u bent weer bij het startpunt.

Het Ommetje Witteveen is tot stand gekomen dankzij onderstaande instanties en personen.

Financiële steun

DorpenOverlegMiddenDrenthe (DOMD)
Leefbaarheidsfonds Vitaal! (Woonservice Drenthe)
Rabobank Projectenfonds
Kern met Pit (Heidemij)
VTRB v/h WV
NLDOET

Landal Orveltermarke
Zalencentrum Onder de Hoge Dennen
Hotel-Café-Restaurant Het Witte Veen

Vergunning

Waterschap Reest van Wieden
Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf v/h Domeinen

Toestemming gebruik grond/paden

StaatsBosBeheer
Jan Geerling
Ger Horsting
Jan Santing
Klaas Jipping
Provincie Drenthe productgroep Wegen en Kanalen
Gemeente Midden-Drenthe

Ondersteuning en vrijwilligers

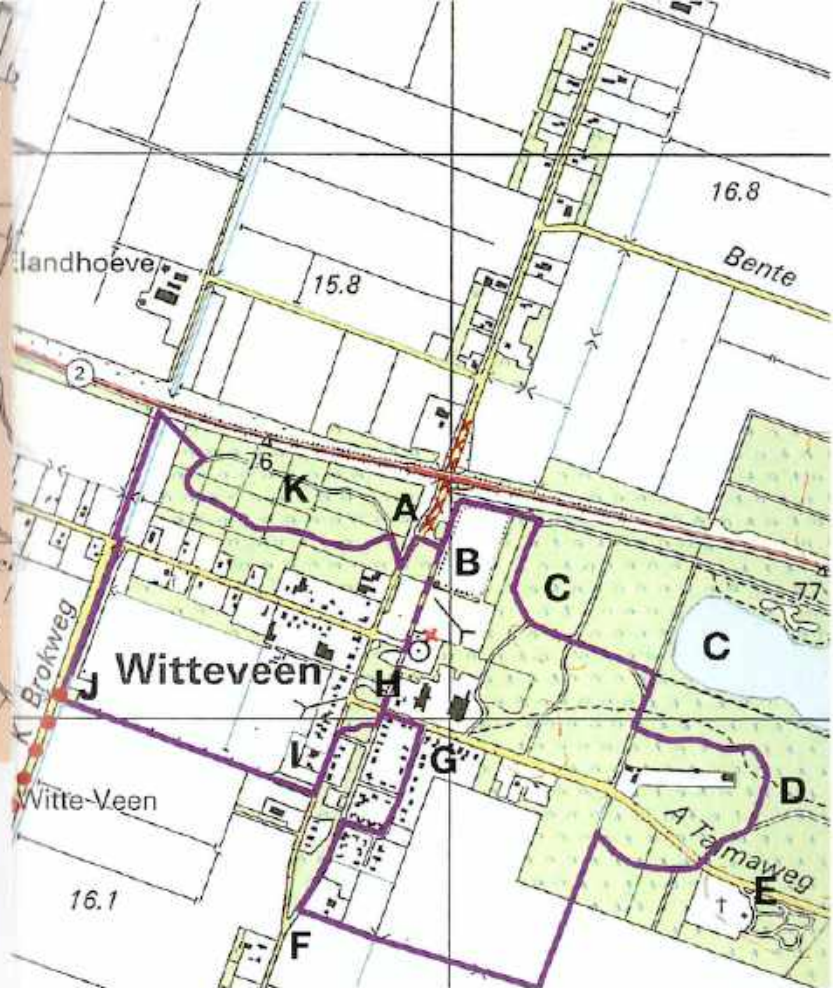
Landschapbeheer Drenthe
Brede Overleggroep Kleine dorpen Drenthe (BOKD)
Vereniging Plaatselijk Belang Witteveen
Ger Horsting
Reinie Huizing
Henk Vierregge
Engbert de Vries
Henk Köhnke

Deze kaart dateert van plm 1940. De schaal is 1:25.000 wat inhoudt dat elke cm in werkelijkheid 250 meter is. De kaart is verdeeld in velden van 4 x 4 cm, dit zijn kilometerhokken. Door per hok de drie in dit boekje opgenomen kaarten te vergelijken tekent de ontginning en de inrichting van het landschap zich af.

Het Lange Veen komt op de kaarten van 1900 en die van 1940 voor. Opvallend is dat een groot deel van het Zweeloose veld (boermarken Aalden) in 1940 nog niet is ontgonnen. Wij zien wij de strook- en blokvormige kavels, een aantal daarvan is nog niet ontgonnen. Voorts het dorp met plantsoen en de kerk (PK), school (rood blokje), buurthuis en Ontspanningsgebouw beide zwart) aan de mej. A. Talmaweg die nog maar gedeeltelijk is verhard (rode lijn) en overgaat in een zandweg. Daaraan ligt een eindje verder de begraafplaats, te herkennen aan de vele kleine paadjes. Er staat geen gebouwtje ingetekend.

Aan weerszijden de Smeengeweg liggen de rode blokjes (huizen) op hun kavel van een 1/2 hectare. Onder de naam Witteveen (met daarvoor Wk van Westerbork) zien wij de aftakking van de Middenraai met op het einde daarvan het haventje.

Kaart van plm 1980 met daarop de route, afkortingen, de beschreven punten (A tot en met K) en aansluitingen met andere routes.

Dit kaartje is zodanig uitgegroot dat 1 cm in werkelijkheid plm 125 meter is. Hou daar rekening mee bij het vergelijken van deze kaart met die van 1940.

- route
- - - - - afkorting
- aansluiting op de routes door de Borker Broekstreek
- xxxxxxx route van de VTRB